

**REFORM ÇAĞINDA BİR MANASTIR KADINININ PENCERESİNDEN
OSMANLILAR**

Ottomans from the window of a monastery woman in the age of reform

Ayşe Gül HÜSEYNİKLİOĞLU¹ ve Gaye YAVUZCAN²

¹Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir, ayse.huseyniklioglu@idu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0053-0533

²Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir, gaye.yavuzcan@idu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-1018-4256

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
11.08.2023
Kabul/Accepted:
20.09.2023

DOI:

10.18069/firatsbed.1341379

Anahtar Kelimeler

Jeanne de Jussie, Osmanlı,
Avrupa, Reform, algı

Keywords

Jeanne de Jussie, Ottoman,
Europe, Reformation,
perception

ÖZ

Bugünden geriye bakarak tarihte dönüm noktası addettiğimiz olayların tanığı olan kişiler bu tanıklığın öneminin ne kadar farkına varmıştı bilemeyiz. Ama onlardan bize ulaşan kayıtlar hiç olmazsa içinde yaşadıkları sosyopolitik çevreye ilişkin genel bir çerçeve çizmemize imkân verir. Avrupa tarihinde önemli bir kırılmayı beraberinde getiren Reform çağının tanığı olan Jeanne de Jussie de bize yaşadığı dönemin sosyopolitik iklimini aktarmıştır. Bu aktarım Reform çağında Avrupa üzerinde tarihsel araştırmalara çeşitli yönleriyle ışık tutmaktadır. Bununla birlikte bu dönem Avrupa'nın, zirvesindeki Osmanlı Devleti ile ilişkileri açısından da önem taşımaktadır. Avrupa'da güçler dengesinin önemli bir unsuru olan güçlü Osmanlı Devleti'nin çeşitli tabakalardan Avrupalılar tarafından algılanma biçimi tarihsel bir süreklilik içerisinde değerlendirilmelidir. Bu sürekliliğin arka planında, Osmanlıların Türk ve Müslüman kimliğinden dolayı, Avrupa'da mevcut *öteki olarak Müslüman* vurgusunun yer aldığı söylenebilir. İslâmî Doğu'nun bir mensubu olan Osmanlılar, kendilerinden önce buraya yönelik geliştirilmiş etiketlemelerin muhatabı olmuşlardır. Cenevre'de Poor Clares Manastırı mensubu olan Jeanne de Jussie de kendi yaşadığı döneme ilişkin kayıtlar tutarken, devrin Osmanlı algısının izlerini eserine taşımıştır. Bu çalışmanın amacı Jeanne de Jussie'nin kroniğinde yansımaları bulan Osmanlı imajını tespit etmektir. Onun Osmanlı Türklerine dair kayıtları ve bunların kullanım biçimleri değerlendirilecektir. Çalışmanın genel manada söz konusu dönemde Avrupa'da Türk algısının anlaşılmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

ABSTRACT

Looking back, we can't tell how much the people who witnessed the events we regard to be watershed moments in history recognized the significance of their testimony, but these testimonials allow us to construct a broad picture of the sociopolitical milieu in which they lived. Jeanne de Jussie, a witness to the Reformation era, has conveyed to us the sociopolitical climate of the time in which she lived. For Europe's connections with the Ottoman State were at their peak, the perception of the mighty Ottoman State was a key component of Europe's balance of powers. In Europe, there was an emphasis on "Muslim as the other", owing to the Ottomans' Turkish and Muslim identities. The Ottomans, who are part of the Islamic East, were the recipients of labeling devised for this location. While keeping records of the period in which she lived, Jeanne de Jussie, a member of the Poor Clares Monastery in Geneva, transferred traces of the Ottoman perception of the period into her work. The purpose of this research is to determine the Ottoman image portrayed in Jeanne de Jussie's narrative. The main goal is to contribute to a better understanding of perception of Turk across Europe during the time period in question.

Atf/Citation: Hüseyinlioğlu, A. G. ve Yavuzcan, G. (2023). Reform Çağında Bir Manastır Kadınının Penceresinden Osmanlılar. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 3, 1413-1422.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ayşe Gül HÜSEYNİKLİOĞLU, ayse.huseyniklioglu@idu.edu.tr

1. Giriş

Avrupa’da başlayan reform hareketi, dünya tarihinde köklü etkiler yarattı. Bu etkiler, siyasî örgütlerin coğrafi sınırlarını aşarak uluslar ve kültürler üstü bir dönüşümü başlattı. Bu dönemde fikirlerin ve inançların çeşitliliği ve onlardan türeyen yorumlar farklı toplumlar üzerinde çığır açıcı etkilerde bulundu. 17. yüzyılda din savaşları sona erdiğinde Avrupa, Protestanlığın Katolik Kilisesi tarafından tanınmasına, Avrupa devlet sisteminin ortaya çıkışına, hükümetlerin kademeli olarak laikleşmesine, denizcilik ve silahlanmadaki önemli teknolojik gelişmelere, Yeni Dünya’nın sömürgeleştirilmesinin ilk aşamalarına, kapitalizmin kuruluşuna, güneş merkezli sistemin zaferine, yeni bir bireycilik ve akılcılık ruhuna ve bunlarla birlikte Osmanlı Devleti’nin gerilemeye başlamasına tanıklık edecekti (Blanks, 1999:14). Bu sonuçlara gidecek olan değişimin sancılarını yaşayan bir önceki yüzyılın Avrupalıları ise kendi iç dinamiklerindeki kaotik ortamın yanında Osmanlı genişlemesine bağlı bir tehdidi de tecrübe ettiler. Bu tecrübe bir yönüyle Avrupa’da hali hazırda mevcut *öteki* Müslüman etiketinin gölgesinde gelişti. Söz konusu *öteki* şimdi Türk kisvesinde yeni ve dinamik bir güçle yeni bir tehdit unsuru olarak ortaya çıktı.

Osmanlı yükselişi sırasında Batı’nın kolektif bilincinde yerleşmiş bir öteki algısı vardı: *İslami Doğu’nun şeytanlaştırılması*. Bu şeytanlaştırma Batı’da orta çağın başlarından yirminci yüzyılın sonuna kadar yüzyıllara yayılan uzun ve köklü bir gelenektir. Doğu imparatorluklarının eski temsillerine ve antik dünyanın Asurluları ve Persleri de dâhil olmak üzere İslam’dan önce gelen istilacı ordulara kadar iniyordu (Vitkus, 1999:239). İslâm’ın yükselişi bunu daha da kuvvetlendirdi. VIII. yüzyıl başlarında Müslümanların İspanya’yı fethi yalnız Avrupa tarihinde değil, o tarihin şekillenmesinde etkin rol oynayan Avrupalıların bilinç ve düşünce dünyası üzerinde de etki yaptı. XI. yüzyıldan itibaren başlayan Haçlı seferleri ise Müslümanları, Hristiyan âleminin normatif düşmanları haline getirmede önemli bir faktör oldu (Fichtner, 2008:21). XIV. yüzyıla gelindiğinde bu normatif düşman Osmanlı Türklüğü şahsında cisimleşti. 1453’te İstanbul’un fethi Hristiyan Batı’nın endişelerini daha da besledi. Düne kadar Hristiyan dünyasının kalbi olan şehir artık Türklerin elindeydi. Bizans’ın başkenti, Türklerin hedefi ve arzu nesnesi iken Batı’nın yürek yararı haline gelmişti (Kumrular, 2016:245). İstanbul’un fethini 1459’da Atina, 1480’de Otranto, 1522’de Rodos, 1526’da Budapeşte izledi. 1529’da Türkler, Viyana kapılarında idiler. 1571’de Kıbrıs ve 1669’da Girit, Osmanlı egemenliğine girdi. Bu gelişmelerin sonucunda çoğu İslami zenginlik ve kudret hakkındaki gerçek kaygıların hayali çözümleri olan İslam imgelerinin üretilmesine zemin hazırlandı (Vitkus, 1999:210). Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’u fethinin Avrupa’da açtığı yankı bir yana *Osmanlı’nın görkemi* esas Kanunî Sultan Süleyman’ın şahsında vücut bulmuştur. *Muhteşem Süleyman* askeri başarılarıyla Avrupa’nın dikkatini Türkler üzerine çekmiştir. Üstelik onun ilerleyişi Avrupa’da Reform hareketleriyle aynı döneme denk gelmiştir (Kalın, 2017:214-216).

Yansımasını başta edebî ve sanatsal üretimin pek çok türü olmak üzere çeşitli sahalarda bulan bu imgelerden bazılarının doğrudan Osmanlı Sultanına atfedilen bir mektupta yer alması yine de ilgi çekicidir. Böyle bir mektup, XVI. yüzyıl Cenevre’sinde bir kadınlar manastırı sakini iken Calvin’in gelişinden önce manastırın kapanmasıyla buradan ayrılmak zorunda kalan Jeanne de Jussie’nin kroniğinde karşımıza çıkar. Dolayısıyla mektubu değerlendirmeyi önemli kılan tek husus, Osmanlı Türkleri hakkındaki görüş hatta inanışlara dair bir belge olması değildir. Cenevre’de Reform’un dinî sınıfa mensup bir kadın tanığının kaleminden çıkmış olması da onu önemli kılar.

Bu çalışmada Carrie F. Klaus çevirisi ve editörlüğüyle yayınlanan *The Short Chronicle, A Poor Clare’s Account of the Reformation of Geneva* [Kısa Kronik, Bir Zavallı Clare’nin Cenevre’de Reform’a İlişkin Kayıtları] başlıklı İngilizce tercüme esas alınmıştır. Söz konusu çalışma, Fransızcası ilk olarak 1611 yılında yayınlanmış olan eserin ilk İngilizce tercümesidir. Bu çalışmada odağa alınan konu Osmanlı imajı olduğu için Jeanne de Jussie tarafından verilen, manastır mensubu olması dolayısıyla taraflılığı aşikâr ancak tarihsel önemi yadsınamaz bilgiler ayrıca değerlendirilmemiştir. Bu yönüyle mevcut çalışmanın, Jeanne de Jussie ve eserini Avrupa tarihi üzerine çalışan araştırmacıların dikkatine sunmaya katkı sağlaması da hedeflenmektedir.

2. Jeanne de Jussie ve Poor Clares Kadınlar Manastırı

Jeanne de Jussie, arazileri Cenevre hâkimiyetindeki bölgede bulunan soylu bir ailenin kızıydı. Aziz Francis’in İkinci Tarikatı adıyla da bilinen Poor Clares Manastırı’na mensuptu. Anlaşıldığı kadarıyla Calvin’in gelişinden önceki kritik yıllarda, manastırın kâtipliği görevini üstlenmişti (Kingdon, 1974:85). Cenevre, bu dönemde yaklaşık on veya on bir bin kişilik bir nüfus için dört yüz din adamına sahipti. Rahip, keşiş ve kilise üyeleri gibi dindarların çoğu erkekti ama Poor Clares manastırı kadın din sınıfını temsil ediyordu. Manastırın

rahibelerinin çoğu, Savoy Dükalığı'na güçlü bağlılıkları olan kırsal aristokrasinin veya eşrâfın kızlarıydı (McKee, 2021:260). Poor Clares'e katılmadan önce Jeanne de Jussie, Cenevre'deki kız okulunda öğrenim gördüğü için, kâtip olarak görevlendirilmesi de bir kronik yazarı olması da şaşırtıcı değildir. *Petite Chronique* (Kısa Kronik) olarak adlandırılan eseri (arasözler dışında), 1526-1535 yıllarının olaylarını kapsamaktadır ve Cenevre'de Reform'un başlamasının kargaşası ile Katolik kanadının tamamen etkisiz direnişi hakkında önemli bir bilgi kaynağıdır (Strzelczyk, 2018:209). Daha sonra, rahibeler Cenevre'den Annecy'ye taşındığında, manastırın başrahibesi oldu. Calvin karşıtı, dolayısıyla tarafgir tutumuna rağmen kroniği aktardığı pek çok olayın doğrudan tanığı olmasından ötürü büyük önem taşır. Eserini yazmaya Cenevre'den ayrılışından kısa süre sonra, 1535'te başladığı anlaşılmaktadır. Eser, 1546'da tamamlanmış, 1611'de Chambéry, Fransa'da yayınlanmıştır (Kingdon, 1974:85).

Poor Clares Manastırı, Cenevre'de 1477 yılında Savoy Düşesi Yolande de Valois tarafından kuruldu. Düşes, Fransız Kralı VII. Charles'in kızı ve XI. Louis'in kız kardeşi idi. Manastırla Savoy ailesi arasında yakın ilişki vardı (Strzelczyk, 2018:209). Manastırın ilk sakinleri Orbe, Seurre, Chambéry ve Vevey'den gelip yaklaşık elli yıl burada huzur içinde yaşadılar. 1532 yılına geldiğinde Cenevre İki Yüzler Konsili'nin aldığı bir karar, bu huzuru bozdu. Konsil, şehrin her kilise ve manastırında *Saf İncil*'in vazedilmesini zorunlu kılıyordu. Piskopos bu karara şiddetle karşı çıktıysa da konsilin kararı, aralarında meşhur misyoner Farel'in de bulunduğu pek çok Lutherci din adamı için Cenevre'yi cazip bir çekim merkezi haline getirdi (St. Clare and her order, 1912:284). Mevcut dini sistemin yerel muhalifleri, 1520 ortalarından itibaren Cenevre'de toplanmaya başlamışlardı ve bunlar temelde zengin kentlilerdi. Cenevre, Savoy Dükü III. Charles'a ve Prens-Rahip Pierre de la Baume'ye karşı bağımsızlık mücadelesi içerisinde olduğu için dinî gelişmeler, siyasal durumla yakından ilgiliydi (Strzelczyk, 2018:209). Özetle Cenevre'deki Reform hareketi, siyasî bir hareket olarak başladı, daha sonra dinsel bir motif kazandı ve Savoy Dükalığı ile yakın iş birliği içerisindeki prens-piskoposun gücünü hedef aldı (Kingdon, 2007:90). Farel, 1534 yılında Katolik piskoposun şehri terk etmesini sağladı. 1536'da konsil kararıyla Pazar ayininin Katolik geleneğine göre gerçekleştirilmesi yasaklandı (Bıyık, 2005:46). Farel'in evlilik üzerine verdiği bir vaaz ile rahibelerin yeminlerini terk edip evlenmeye davet edilmelerine rağmen Poor Clares manastırı mensuplarının büyük çoğunluğu bunu reddetti (St. Clare and her order, 1912:285).

Genellikle kadın dini toplulukları, yerel destekle hayatlarını idame ettirirdi. St. Clare kurallarına göre Poor Clare üyeleri geleneksel olarak hayatlarını sürdürmek için dilenirlerdi. Genellikle dış dünyadan gelen spontane hayırseverlikle ayakta kalıyor, seküler ya da dinsel otoritelerden yardım istiyorlardı (Broomhall, 2006:132). Rahibelere Cenevreli tarafından çok saygı duyulduğu, duaları için onlara özel sadaka veren vatandaşların kayıtlarının varlığı bunu doğrulanmaktadır (McKee, 2021:260). XVI. yüzyıla geldiğinde ise bu rahibeler, buldukları bölgelerin Protestan konsillerin yetki alanına girmesiyle, varlıklarını sürdürebilmek için hayat tarzlarını onaylamayan yetkililerden yardım talep etmek gibi ilginç bir durumla karşı karşıya kaldılar. 1534'te Cenevre'deki Poor Clare'ler, Cenevre konsiline ibadetlerinin ve hayat tarzlarının engellenmesiyle ilgili olarak bir mektup yazdılar. Akşam duası sırasında insanların manastırlarına girip ibadetlerini engellediği, kutsal objeleri çalıp tasvirlere zarar verdiği bilgilerini içeren mektup, muhtemelen Jean de Jussie tarafından kaleme alınmıştı (Broomhall, 2006:133; Jeanne de Jussie, 2006:138). Sadece birkaç yıl önce, Protestan Reformunun şafağında, Cenevre'nin manevî atmosferinin merkezini işgal eden manastırın giderek kin ve düşmanlığın hedefi haline gelmesiyle, rahibeler kendilerini güvende hissetmemeye başladılar (Howard, 2018:261). Farel'in evlilik konulu vaazından bir müddet sonra manastır silahlı adamların saldırısına uğradı ve rahibeler şehri terk etmek zorunda kaldılar. Civardaki diğer şehirlerdeki manastırlardan kovulan başka rahibelerin de bir sığınak bulduğu Annecy'ye geçerek orada yeniden dinî teşkilatlanmalarını kurdular (St. Clare and her order, 1912:285). Onların ayrılmasının hemen ardından manastır binası, hastaneye çevrildi. Bu tasarrufun, artık fakirliğin olumsuz bir çağrışımına sahip bulunduğu, fakirlerin tembel, kirli, hatta suçlu addedildiği yeni anlayışın ve ideolojinin de dışavurumu olduğu kaydedilir (Howard, 2018:261-262). Hem 1533'te piskoposun şehirden ayrılması hem de 1535'te Poor Clares Manastırı'nın terk edilmesi, Cenevre'nin kapılarını Reform sürecinde oynadığı önemli role kesin olarak açmış oldu (Fehleison, 2021:423).

3. Jeanne de Jussie'nin Kroniği Hakkında

Jeanne de Jussie, 1530'ların başlarında Protestan reformunun Cenevre'ye ulaşmasının sosyal hayata etkilerini ve özellikle de mensubu olduğu Saint Clare rahibelerinin yaşadığı mağduriyetleri kaydetti. Eser, reform çağı Avrupa'sından, kadın manastırlarında hayata, manastırların birbirleriyle ve dış dünyayla ilişki ve iletişimine,

Avrupa’da kadın ve cinsiyet üzerine çalışmalara, yazarın kaydettiği anekdotlarla devrin siyasi arenasında öne çıkan figürlere, son derece geniş bir yelpazede araştırmacılara ışık tutacak bilgiler içerir. Klaus’un esere yazdığı girişte, Jeanne de Jussie’nin *tarihin kıyılarına itilmiş oysa hayattayken kesinlikle olayların merkezinde yer alan kadınlar* hakkında yazdığını kaydetmesi, özellikle kadın tarihi araştırmalarda eserin önemini vurgular (Jeanne de Jussie, 2006:1). Jussie’nin tanık olduğu çağda gerek Reform yanlısı gerekse reform karşıtı kadınlar karşılaştıkları durumlar karşısında çok farklı tutumlar geliştirmiştir. Jeanne de Jussie ise *yazmayı seçmiştir ki eserinde de birkaç kez tekrarladığı üzere onun ve Saint Clare Manastırı’ndaki rahibe kardeşlerinin yaşadıkları daima hatırlansın* (Jeanne de Jussie, 2006:2).

Eseri İngilizceye kazandırırken Klaus’un esas aldığı metin, Hemlut Feld tarafından 1996’da neşredilen Fransızca baskıdır [*Petite chronique, Mainz*]. Klaus’un esere *The Short Chronicle* adını verme sebebi Helmut Feld’in adlandırmasından gelir. Helmut Feld, Jussie’nin kaleme aldığı metin için *Petite chronique* adını seçti. Bu, Jeanne’nin anlatısının giriş paragrafından gelen bir adlandırmaydı. Bu paragraf 1611’de ve metnin sonraki baskılarında alıntılanmıştı. Giriş şöyle başlıyordu: *Müteakip metin Cenevre’de yaşananların küçük bir bölümünü içeren kısa bir kroniktir* (Jeanne de Jussie, 2006:36). Henüz Türkçeye kazandırılmamış olmakla birlikte eserin Türkçede *Kısa Kronik* olarak kullanılması bu bakımdan makul görünmektedir.

Klaus esere yazdığı girişte Reform’un Cenevre’ye ulaşması, Jeanne de Jussie’nin hayatı, Cenevreli Poor Clare Manastırı mensupları ve Kısa Kronik üzerine genel bilgiler verir. Jeanne de Jussie’nin *kaynakları nadiren açıktır*. Sık sık *saygın bir adamdan duydum veya söylendi ya da insanlar söyledi* gibi yorumlar yapar, bu nedenle her halükârda güncel olayların haberlerine sürekli erişimi olduğu açıktır. Gerçekten de inzivaya çekilmelerine rağmen, Poor Clares mensuplarının manastırlarının dışında neler olduğunu öğrenmenin birçok yolu vardı. Muhteşem Türk’ün Macaristan’daki faaliyetleri ve Picardy’deki Meryem Ana mucizesi gibi uzak diyarlardan gelen raporlar, manastırdan manastıra aktarılan anlatılar arasında olabilir (Jeanne de Jussie, 2006:14).

Klaus, *Jeanne de Jussie’nin iyi ve kötü arasındaki mücadele anlayışını değerlendirirken, sapkınlardan da kötü olanlar, Yahudiler ve Türklerdir ama metinde onların gerçek kişilerden ziyade vurgu için başvurulan şeytanî figürler şeklinde geçtiği kaydedilebilir* diye yazar (Jeanne de Jussie, 2006:17). Gerçekten de Jeanne de Jussie’nin Türk’ü zımnen *nihai kötü* olarak etiketleyip çeşitli eylemlerin kötülük derecesini ona kıyasla ifade ettiği örnekler aşağıda verilecektir.

Klaus, Jeanne de Jussie’nin metni yayımlanması için değil, Manastır’da rahibelerin okuması için saklanmak üzere kaleme aldığı kanısındadır (Jeanne de Jussie, 2006:24). Bununla birlikte Klaus’un da dikkati çektiği üzere Jeanne de Jussie, eserinde doğrulara sadık kalacağını kesin olarak ifade etmiş ve bunu gelecek kuşaklar için yazdığını da belirtmiştir: *Doğruluğunu bilmediğim hiçbir şeyi yazmadığıma söz veriyorum ve yine de yazdıklarım [yaşananların] onda biri bile değildir, esas olayların küçük bir kısmını yazıyorum ki hatırlansınlar, böylece gelecekte Tanrı’nın aşkıyla acı çekenler bilsinler ki bizim atalarımız da bizler kadar acı çekti ve bizden sonrakiler de çekecekler, her zaman ve farklı derecelerde, ilk ve en çok acıyı çeken Yüce Efendimiz gibi* (Jeanne de Jussie, 2006:91). Aşağıda Türklerle ilgili bazı ifadeler örneğinde açıkça anlaşılabilir üzere Jeanne de Jussie’nin yazdıklarının tamamen doğru ve yanlışsız olması söz konusu değildir ama bu onun yazdıklarının doğruluğuna duyduğu sağlam inancı gölgelememektedir.

Jeanne de Jussie’ni metni ölümünden yarım asır sonra, 1611’de Katolik *Frères Du Four Chambéry* tarafından *Le levain du Calvinisme, ou commencement de l’heresie de Geneve* [Cenevre’de Calvinizmin Etkileri ya da Genevre’de Sapkınlığın Başlaması] başlığıyla yayımlanmıştır (Jeanne de Jussie, 2006:25). Du Four baskısında orijinal metin büyük ölçüde korunmuş olmakla beraber bazı değişiklikler ve eksiklikler de göze çarpar. Türklerin davranış ve gelenekleri başlıklı kısım, metinden tamamen çıkartılmıştır (Jeanne de Jussie, 2006:26).

4. Jeanne de Jussie’nin Kroniğinde Türk İmgesi

Bu dönemde Türklere ilişkin kaygı ve endişelerle birlikte çeşitli söylemler de giderek yayılmaktaydı. Aslında Avrupa’nın Osmanlı’ya bakışı bütüncül bir tutum olarak değerlendirilemez. Bu, en genel tabiriyle basit ve evrensel bir korku ve nefret değildi. Protestan bakış açısına göre Osmanlıların elinden acı çeken Roma Katolikleri yani kendilerinin düşmanları olduğu sürece, bunun bir sakıncası yoktu. Protestanlar için Türkler, papalık gururu üzerine adeta Tanrı tarafından gönderilmiş bir ceza idiler. Hatta Papa ve Sultan arasındaki rekabet, bir iktidar boşluğu yaratabilir ve bu da Protestan Reformu’nun genişlemesiyle doldurulabilirdi. Bu düşünce, radikal Protestanlığın apokaliptik retorikinin bir parçası haline geldi. Orta Avrupa’daki Osmanlı

seferleri, Lutherileri ve diğer sapkınları kökünden kazımak isteyen Papalık-Habsburg güçlerinin askeri enerjilerini ve ekonomik kaynaklarını başka yöne çevirmeye yardım ettiği için Türkleri, *Reformasyonun dolaylı müttefikleri* olarak görünmesine imkân verebiliyordu (Vitkus, 1999:211).

Devrin şartlarında Jeanne de Jussie de Osmanlı ile ilgili söylemlerin dışında kalamamıştır. Türklerin Macaristan'da ilerlemesiyle birlikte onun da kroniğinde Osmanlı'ya ilişkin kayıtlar göze çarpar. Jeanne de Jussie, eserine 1532 yılında Jacques Gaucourt adlı bir kişi tarafından Fransa sarayına gönderildiğini ifade ettiği bir mektubu da aktarmıştır. Mektuptan önce açıklama olarak şöyle yazmıştır: *O sırada Büyük Türk, Hıristiyan âlemine büyük bir güçle saldırıyordu. Fransa'nın Hıristiyan krallığına gönderilen mektubun içeriğinden de anlaşılacağı gibi, mucizevi bir şekilde Macaristan Kardinali Monsenyör'ün elinde Esztergom şehrinde büyük bir yenilgiye uğradı.* Gerek Klaus gerekse Feld, Jeanne de Jussie'nin 1532'de Macaristan'a Türk saldırılarıyla ilgili verdiği bilgilerin gerçek, yarı gerçek ve hayal ürününün bir kısmını olduğunu belirtirler. Söz konusu mektupta anlatılanlar özetle şu şekildedir: 24 Şubat 1532 yılında Aziz Matta bayramında doksan bin Türk, Macaristan Kardinali'nin ikâmeti olan Esztergom şehrini kuşatmıştır. Bu şehrin bir özelliği, Godfrey Bouillon'un kabri ve sancağının burada bulunmasıdır. Bu sancak Türklere karşı açıldığında gökte hayret verici bir hava olayı görülmüş ve çok büyük bir dolu ve ani bir rüzgâr hayret verici bir şekilde Türkleri kafa kafaya vurmuş ve onlar kendilerini yere atarak birbirlerini öldürmeye başlamışlardır. Türkler ya ölmüş ya da teslim olmuşlardır. I. Haçlı Seferi kahramanlarından olan ve *Kutsal Kabir Koruyucusu* unvanı ile Kutsal Topraklar'da Kudüs Krallığı'nı tesis etmiş bulunan *Godfrey Bouillon'a* ilişkin verilen bilgi önemlidir. Anlaşıldığı kadarıyla Müslüman Türklerin Macaristan'da ilerleyişi, Avrupa'da I. Haçlı Seferi'nin kahramanlarına yapılan vurguyu tetiklemiştir. Francisco, Türk elbisesi giymiş İslâm'ın tıpkı orta çağda olduğu gibi XVI. yüzyılda da Avrupa için büyük bir sorun teşkil ettiği görüşünü kaydeder. Bu eski düşman ile mücadelede daha önce başarılı olduğuna inanılan isimlerden *Godfrey Bouillon'un* sembolleşmiş bir manevî rehber mertebesine yerleştirildiği ifade edilebilir (Jeanne de Jussie, 2006:65-66).

Türklere karşı mücadelede ilahi yardıma ilişkin tek kayıt bu değildir. *Muhteşem Türk Macaristan Krallığına Giriş* başlığı altında Jean de Jussie şunları yazmıştır:

Sonraki Temmuz, Monsenyör Chambéry'de iken, İmparator'dan Muhteşem Türk'ün Aziz Vaftizci John Bayramı'nın arifesinde Macaristan'a saldırdığını söyleyen bir mektup aldı. Asil prens çok üzüldü ve iyi bir prens olarak, Bakire Meryem'in ve şanlı azizlerin şefaatiyle Tanrı'nın yardımını istemek için ayın ikinci Pazar günü, Monsenyör Aziz Bonaventure Bayramında [14 Temmuz] genel bir geçit töreni düzenledi, kendisi de çıplak ayakla ve başı da açık olarak [yürüyüşe] katıldı; oğlu Monsenyör Louis, Piedmont'un Efendisi ve Prensi de bütün maiyetiyle oradaydı, ve asiller ve bütün halk da oradaydılar ve Tanrı'ya karşı büyük bir hürmet içindeydiler. Rahipler Chambéry'deki kilisede bulunan büyük azizlerin kutsal emanetlerini taşıdılar. Ve onun iyi niyeti sebebiyle, topraklarındaki pek çok soylu adam kutsal din adına yardıma gitmeye karar verdi. Tanrı soylu imparatorumuza zafer bağışladı ve Türk geri çekildi; soylular da topraklarına döndüler. Viry ailesinden Allemogne Monsenyörü dönüş yolunda vebadan öldü (Jeanne de Jussie, 2006:71).

Jeanne de Jussie ayrıca Kanunî Sultan Süleyman tarafından 1532'de Papa'ya gönderildiğini belirttiği bir mektuba da eserinde yer verir. Mektubun sahte olduğu, kroniğinde Türklere dair aktardığı bilgilerin de güvenilir olmadığı görülür. Yine de bunlar XVI. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'nın tehlikeli düşmanı hakkındaki genel görüşleri yansıtmaları bakımından büyük önem taşımaktadır (Strzelczyk, 2018:210).

Türklerin Davranış ve Gelenekleri başlığı altında Jean de Jussie'nin yazdıkları şu şekildedir:

"Türklerin adetlerini anlamak için Muhteşem Türk'ün kendisine bağlı otuz altı krallığı, pek çok adası ve şehri olduğunu bilmelisiniz. O, obur, sadakatsiz ve doymak bilmez bir köpek gibi daima daha fazla toprak elde etmek için savaşır. Bütün krallıklarından bir eş alır, onlara kraliçe denir ve onlar Türk'ün zevki için tek bir şehirde saraylarını toplarlar ve onun şehirde ve daha fazlasında çok sayıda cariyesi vardır. Bunlar farklı şehirlerde gruplar halindedirler.

Ayrıca, mülkleri her ne olursa olsun, diğer Türkler de istedikleri kadar eş alabilirler. Bir eşi hamile kaldığı zaman koca artık onunla değil başka bir karısıyla birlikte yaşar. Bu kanunun, Tanrı'nın Âdem ile Havva'ya "bereketli olun ve çoğalın" dediğini söyleyen [Hz.] Muhammed'den geldiğini söylerler. Bazen Türkiye'de öyle olur ki, [bir adamın] üç ya da dört karısı aynı gün doğum yapar. Çok fazla adam ve sayısız askerinin olmasının sebebi budur, çünkü Muhteşem Türk bütün tabilerinden her zaman on beş yaşındaki erkek çocuklarını alır, onları şehirlerinde ve kalelerinde on ya da on iki bin kişinin bir arada olduğu büyük

bölükler halinde yetiştirir, onlara savaş usullerini öğretir ve onlar slav kılıçlarıyla, yaylarıyla ve ateşli silahlarıyla eğlenirler ve ne zaman onlara ihtiyacı olsa gitmeye hazırdılar.

Ayrıca Muhteşem Türk'ün sarayında insanı hayrete düşürecek kadar çok sayıda maiyeti vardır. Kıyafetine gelince, o, boynunun etrafına doğuya özgü hoş mücevherlerle süslenmiş altın bir zincir takar; bunun ucunda [Hz.] Muhammed'in domuzlar tarafından boğulmasının anısına altın bir domuz asılıdır ve onun maiyetindeki otuz altı kral da bundan takarlar. Onun ayrıca günde iki kez yemeklerden önce silahlarını ateşleyen elli adamı vardır; onun halısına oturmadan önce silahlarını yeniden doldurmaları gerekmektedir ve onlar [yemeklerini] yerde yerler. Onun ayrıca bir yerden başka bir yere giderken kullandığı seksen bin taberli askeri, beş bin okçusu, kırk bin hafif atlı askeri vardır. Onun bu kadar büyük bir zenginliğe sahip olması şaşırtıcı değildir çünkü biri öldüğü zaman mülkü az ya da çok olsun, onun maiyetinden olsun olmasın, mülkü Muhteşem Türk'e kalır. Onun hazinesinde yaşam standardını sürdürecektir hatta arttıracak ölçüde çok para vardır.

Ayrıca birisi ölen bir kişinin mülkünde hak iddia ederse, bunun onda birini hazineye vermeli, ölen adamın karısının ve on beş yaşına kadar erkek, evlenene kadar da kız çocuklarının hayat giderlerini üstlenmelidir” (Jeanne de Jussie, 2006:70-71).

Jeanne de Jussie'nin *obur, sadakatsiz ve doymak bilmez bir köpek* benzetmesi çağın koşullarında anlaşılırdır. Kanuni döneminde Türk imajı Avrupa'da gittikçe kökleşmiş ve buna bağlı olarak Türkler için kullanılan sıfatlar da daha sertleşmeye başlamıştır. Özellikle *köpek* sıfatı hem halk dilinde hem de diplomatik yazışmalarda sıklıkla kullanılmıştır. Ancak buna karşılık Osmanlı da Avrupalı'ya çoktan domuz sıfatı yakıştırmıştır. (Kumrular, 2005:111).

Burada domuzla ilişkin kaydın temeli de orta çağda İslam peygamberine ilişkin uydurulmuş bir anlatıya dayanmaktadır. Hem İslamiyet'i hem de onun peygamberini tanımayı reddeden Avrupalılar, bunun yerine gittikçe büyüyen nefretlerinin dışı vurumu olarak garip efsaneler türettiler. İslam peygamberinin hayatını sarhoşken bir yaban domuzu sürüsü tarafından parçalanarak kaybettiğine ilişkin yaygın anlatı bunun en çarpıcı örneklerindedir. İslamiyet'te içki ve domuz eti haramdır. Bu çok bilinen bir husus olduğu halde böyle bir anlatının yaygın olması ancak İslam dinine ve inananlarına karşı yapılmış bir hakaret olarak yorumlanabilir (Kumrular, 2016: 111).

Bununla birlikte, Kısa Kronik'te Osmanlı Sultanı'nın boynundaki zincirin ucunda bir domuz figürünün bulunduğu kaydedilmiştir. Müslümanlar için haram olan bir hayvanın figürünün, üstelik tasvir yasağı var iken ve dahası doğrudan İslam Peygamber'ini anmak maksadıyla Sultan'ın boynunda olma ihtimali elbette söz konusu değildir. Tek başına bu aktarım dahi, müellifin Türklerle ya da İslâm ile ilgili yüzeysel dahi olsa malumatı bulunmadığını ortaya koymaktadır. Ancak konumuz açısından kaydın önemi, orta çağda başlayan Hıristiyan-Müslüman kutuplaşmasında Batı'nın *ötekine* ilişkin algılarının, aydınlanmanın şafağında halen sürdürüldüğünü gözler önüne sermesidir. Türk ve Müslümanın Avrupa zihninde *öteki* olması orta çağdan yeni ve modern çağlara da sirayet etmiştir (Öztürk, 2005: 78).

Malcolm bunu *erken modern Avrupa, orta çağdan İslâm hakkında kimisi enine boyuna doğru, kimisi gerçekten uzak, bazıları kasıtsızca ezbere, bazıları ise bile isteye hatalı ve karalayıcı olan geniş bir fikirler dizisi miras aldı* diyerek ortaya koyar (Malcolm, 2019:30). Bu görüşün altında pek tabii ki Hıristiyan Avrupa'nın XVI. yüzyılın ilk yarısında Türkleri bir tehdit olarak görmesi yatıyordu. Latin Batı, Endülüs'te Reconquista ve haçlı seferleri sırasında Müslümanlar ile yakın temaslar kurmuştu ve bu temasın ilişki hattı çatışma temelliydi. Bu yakınlaşma, Avrupalıların Müslüman dünyaya bakışlarını yeniden biçimlendirmeleri için bir ortam yarattı. Katolik yazarlar da orta çağ haçlı seferlerinin geleneksel yaklaşımını sürdürmeyi tercih ettiler (Fransisco, 2007: 64).

Kendi yaşadığı şehirde, diğer rahibelerle birlikte manastırdan ayrılmalarına yol açan kaotik ortamın görgü tanığı hatta mağduru olduğunu ifade edebileceğimiz Jeanne de Jussie'nin Türklerle bu karşılaşmada bir mukayese nesnesi olarak başvurması dikkat çekicidir. *Cenevreliler Arasında Kavga* başlığı altında müellif şunları kaydetmiştir:

“1533 yılında 28 Mart'ta Paskalya yortusundan önceki Cuma o sapkınlık yüzünden Cenevre halkı arasında bir başka büyük ayaklanma oldu. Bütün sabah boyunca o tarikatın insanların izdihamı ve toplanması sürdü. Haberler şehirde çok çabuk yayıldı, ne yapacaklarını hiç kimse bilmiyordu ama herkes gönül bağladıkları manastırları yağmalayacaklarını düşünüyordu. Böylece iyi Hıristiyanlar hazırlık olarak, onlara karşı koymak için Saint Peter Kilisesi'nde büyük bir kalabalık halinde toplandılar ve rahip

efendilerle birlikte ne yapacaklarını konuştular. Toplantıyı haber alan temsilciler muhafızlarıyla birlikte bunun sebebini öğrenmek için geldiler. İnsanlar cevap verdi: “Rue des Allemands’da toplanan ve neden orada olduklarını bilmediğimiz Luthercilere saldıracağız. Her zaman bizi korkutuyorlar. Ancak artık buna bir son vereceğiz ve kasabada bu hastalığın daha fazla yayılmasına izin vermeyeceğiz, çünkü onlar Türklerden de daha kötü”” (Jeanne de Jussie, 2006:75-76).

Bir diğer mukayese ise Luthercilerin uyguladığı zulmün derecesini anlatmak için başvuru, bir Türk’e dahi bu şekilde zulmedilmemesi gerektiği ifadesinde karşımıza çıkar. Jeanne de Jussie, 1535 yılı olaylarına dair, Luthercilerin zulümlerini aktarır. Bunlardan biri, Ziz George Bayramı arifesinde Cenevre’den bir grubun Bernex adlı bir kasabaya gidip iyi bir rahibi yakalamaları ve işkence ile öldürmelerine ilişkindir. De Jussie, herkes bunun korkunç bir zulüm olduğunu düşündü diye yazar ve bir mukayese ekler: o bir Türk olmuş olsa idi bile (Jeanne de Jussie, 2006:118).

Dolayısıyla Jeanne de Jussie’nin Türk imgesi *en kötü* olandır. Yapılan zulümlerin derecesini anlatmak için bir Türk’ün bile bunu yapmayacağını; maruz kalınan zulümlerin şiddetini ise bir Türk’ün bile bunu hakketmediğini ifade ederek vurgular. Bu kullanımın kapalı bir toplulukta hayatını sürdüren Jeanne de Jussie’ye has olduğunu düşünmemiz olası görülmemektedir. Dolayısıyla en kötüyü ifade eden bir Türk tanımının bu dönemde yerleşmiş olması ihtimal dahilindedir.

Jeanne de Jussie’nin *Muhteşem Türk’ün Papa VII. Clement’e Mektubu* başlığı altında eserine dâhil ettiği mektup ise şu şekildedir:

“Biz, Süleyman, Selim’in oğlu, Yüce Tanrının inayeti ve [Hz] Muhammed’in şefaati ile ve onun doğru ahfadının, yasamızın nebilerinin, Türkiye’nin ve Konstantinopol’ün Büyük İmparatoru ve Babil’in ve hukukumuz ve hümayunumuz altındaki otuz altı güçlü kralın bulunduğu bütün doğu ülkelerinin sultanı, siz Hristiyanların Prensi’ni selamlarız.

Size Hristiyan İmparator, İspanya Kralı ve Akdeniz’in heybetli gücüne karşı gerçekleştirdiğimiz meydan okuma ile ilgili uyarıda bulunmak için yazıyoruz ki, kendisine merhametle Mayıs’ın yirmisine dek ateşkes teklif ettik. Emin olunuz ki, çok fazla Hristiyan’ın kanını dökme endişemiz bizi size yazmaya sevk etti ki, bütün Hristiyan krallarını uyurabilirsiniz. Bilin ki, gücümüz dünyadaki bütün memleketleri egemenliğimize altına almaya yeter. Ve yine bilin ki, nasıl gök yüzünde tek bir Tanrı varsa, yeryüzünde de herkesin korktuğu ve itaat ettiği tek bir hükümdar olmalıdır. Sizden Hristiyanlığın bütün ülkeleri ve krallarına bize bağlılık bildirmelerini söylemenizi istiyoruz. Aksi halde onlara öyle büyük bir savaş açacağız ki, güçle, kuvvetle ve şiddetle bizim ölçülemez kudretimizin kontrolü altına girecekler. Eğer siz Hristiyanların bizim hükümdarlığımızın tebaası olması [Hz] Muhammed ve onun doğru haleflerinin arzusu ise bütün krallardan sadakat ve bağlılık göstermelerini isteyeceğiz ve onların tek bir hâkime sadık olmaları gerekmektedir ve tapınakları ile manastırlarındaki zillerin ve çanların, savaş çabalarımıza karşılık bizim için kullanılmasını isteyeceğiz¹. Bilin ki biz hiç kimseyi inancını terk etmeye zorlamayız ve herkese inanıp ibadet edeceği Tanrı’yı seçme hakkını tanırız. Size herkesten fazla korkulan ve itaat edilen olduğumu göstermek için papalık bölgenize iki elçi gönderiyorum ki imparatorluk sarayının iki büyük kralı ve benim iyi ve sadık dostlarım olan bu kişilerden biri Kral Ishorte, diğeri Kral Fraulte’dır. Kral Ishorte’den [Hz.] Muhammed’in adıyla mektubumu size bizzat sunmasını ve siz onu dinler dinlemez derhal ve gecikmeksizin [Hz] Muhammed ve onun haleflerinin hukukundan ayrılıp mahrum kalmanın cezası altında, bütün gücüyle kendi Türk kalbini deşmesini istedik ki o vakit ölsün.

Bu mektup Suriye bölgesinde, Avlonya şehrimizde, hükümdarlığımız altında ve dünyanın yaratılışından 6,066 yıl sonra yazıldı” (Jeanne de Jussie, 2006:75-76).

Jeanne de Jussie, mektup okunduktan sonra gerçekten de Türk elçilerden birinin hançerle kendisini öldürüp yere yığıldığını ve orada hazır bulunan herkesin dehşete kapıldığını da eklemiştir (Jeanne de Jussie, 2006:75-76).

Mektupta sözü edilen Kral, V. Charles’tır. Belirtelim ki, İmparator V. Charles ve Kanunî Sultan Süleyman, Doğu ile Batı’nın, Hristiyanlık ile İslâm’ın mücadelesini mükemmelen ortaya koyan, çağlarının arketipi olarak değerlendirilebilir (Goodrich, 2017:90). V. Charles aynı zamanda Batı’nın Osmanlı algısının şekillenmesinde de önemli bir figürdür. Batı Avrupalı çağdaşları tarafından *Muhteşem* olarak da bilinen Osmanlı Sultanı

¹ Bu çalışmada kullanılan kroniği İngilizceye çeviren ve notlandıran Klaus, burada kastedilenin söz konusu metal malzemenin eritilerek silah yapımında kullanılması olduğunu belirtti. Kısa Kronik Dn. 116.

Süleyman, İspanya Kralı ve Kutsal Roma İmparatoru V. Charles'a karşı Fransa Kralı I. François ile bir ittifak yaptı. V. Charles ve destekçileri, I. François'i kabul edilebilir diplomatik uygulamaların sınırlarını aştığı için kınadılar. Onlara göre bir hâkim, düşmanlarına karşı destek arayabilirdi. Ancak onlara göre kabul edilemez olan farklı bir dine inanan bir hükümdar ile ittifak yapılmış olmasıydı. V. Charles'ın bu ittifaka bakışı, müteakip olaylar hakkındaki Batı tarih yazıcılığına egemen oldu. Isom-Verhaaren, o zamanlar ittifakın uygun olup olmadığı meselesinin çok daha geniş yelpazede görüşler serdedilen bir konu teşkil ettiğini; fakat V. Charles'ın ve yandaşlarının görüşlerinin yaygınlık kazanıp genel kabul görmesiyle, bu çeşitliliğin tarihî kayıtlardan kaybolduğunu ifade eder (Isom-Verhaaren, 2011:2).

Kanunî Sultan Süleyman hükümdarlığında zirvesini yaşayan Osmanlı Devleti, Avrupa'nın güçler dengesi politikasında da egemen bir rol oynamıştır. V. Charles ile François arasındaki propaganda savaşında Türk imgesinin önemli yer tutması bu rolden kaynaklanmaktadır. İkiisi arasındaki esas mücadele Avrupa'da üstünlük kurma hedefine dönüktü. Taraflar kendi askeri, siyasi noksanlıklarını ise karşı tarafın Türklerle ilişki hattı üzerinden mazur göstermeye gayret ediyorlardı (İnalçık, 2010: 11-48). Biri diğerini Türklerle ittifak ile itham ederken diğeri karşındakini Türkleri kışkırtarak istikrarı bozmakla suçluyordu. Aslında *düşman Türk imgesinin* rakip taraflarca kullanılması sadece askeri, siyasi sahaya has değildi; dini-düşünsel rekabette de Türk, rakibin niteliğini belirleyici bir imge olarak kullanılmaktaydı. Tıpkı İstanbul'un Türklerce fethedilmesinden önce *Türk sarığı Roma başlığından daha iyidir* sözüyle ifade edilen Ortodoks-Latin anlaşmazlığında olduğu gibi bu kez de Katolik ve Protestanlar, Türk imgesini bir mukayese ölçütü olarak kullanmışlardır. Reform karşıtları, reform yanlılarını *kâfirlerden daha kötü* olarak nitelerken diğeri ise papa ve rahiplerinin Türklerden daha tehlikeli olduğunu iddia ediyordu. Geline aşamada Türkler, karşıt hiziptense tercih edilen müttefik adayları haline geldi. Uzun vadede Katolik-Protestan rekabeti, Avrupa'da gelenekselleşmiş karşıtlığı tersine çevirerek İslam hakkında olumlu değerlendirmelerin gelişimine katkı sağlamıştır. İlerleyen süreçte Osmanlı güç kaybedip Avrupa üzerindeki baskısı azaldıkça bu algı, daha da silinecek ve giderek Şarkiyatçılık kültürü oluşacaktır (Cardini, 2004:172-176).

5. Sonuç

Tarih, birey ve toplulukların eylemlerinin, eylemler ise fikirlerin ürünüdür. Fikirler, eylemleri tetiklerken eylemler de yeni fikirlerin oluşumuna zemin hazırlar. Önemli kırılmaların yaşandığı tarihsel dönemleri öne çıkan olay ve olgularla etiketlemek, inceleme ve daha da öncelikli olarak öğrenmede kolaylık sağlasa da çoğu kez eş zamanda kesişen, kökü ya da erimi zaman çizgisinin farklı noktalarına ulaşan bazı etiket dışı olay ve olguları gölgeye itmekte, bulanıklaştırmaktadır. Reformun bir fikirden eyleme dönüştüğü, bugün Avrupa'da birey ve toplumun tarihsel serüvenindeki olumlanan etkisiyle öne çıkan ancak bu etkiden bağımsız olarak, yanlısı için de karşıtı için de sancılı bir dönemin tanığı olan Jeanne de Jussie, aynı zamanda Osmanlı Türklerinin Avrupa'da algılanma biçiminin de farklılaşmaya başlayacağı bir çağın şafağında yaşamıştır. Jeanne de Jussie'nin eserinde Türklerle ilişkin kayıtların, her ne kadar genel bir *öteki* şablonundan ayrılmasalar da farklılığının altında yatan en temel sebep bu gibi görünmektedir.

Jeanne de Jussie, kendisinden önceki dönemin Müslüman algısını miras almış bir yazar olarak, klişeleşmiş *kâfir* Türk imajını eserinde vurgular. Bu algının köklendiği çağın *ben* kimliğinin vurgusu olan *Hristiyanlar* ise Türk karşısında ilahî yardıma mazhar olan, korunan, desteklenen unsurlardır. Söz konusu ilahî yardımın Haçlı seferleri çağının erken aşamalarında temayüz etmiş bir lider olan Godfrey Bouillon'un sancağı aracılığıyla gerçekleştiğine ilişkin aktarım, bu mirasın bir göstergesi sayılabilir. İslam peygamberine ilişkin gerçek dışı bazı aktarımlar da aynı şekilde orta çağda Avrupa düşünce ve edebiyat dünyasına yerleşmiş klişelerdir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin İslâm öncesi Türk kültüründen tevarüs ettiği hakimiyet anlayışıyla ilgili bir ifadenin Jeanne de Jussie'nin kroniğinde yer bulmuş olması şaşırtıcıdır. Jeanne de Jussie, Kanunî Sultan Süleyman'ın ağzından yazıldığını iddia ettiği bir mektupta Sultan'ın *nasıl ki gökyüzünde tek Tanrı var ise, yeryüzünde de tek hükümdar olmalıdır* anlayışına yer verir. Dolayısıyla bir taraftan Osmanlı öncesi Müslüman algısının izleriyle dolu olan sahte mektupta, diğer taraftan İslâm öncesi bozkır kültüründen kökünü alan, mevcut idare etme anlayışına da isabetli bir atıf yapılmıştır.

Osmanlı, Jeanne de Jussie için *en kötü* olandır. Türk İslâm kültür dairesine mensup olduğu için bu sıfatı fitratı ya da doğası gereği üstlenmiştir. Üstelik şimdi Osmanlı Türkleri, idaresi altında Avrupa üzerinde baskı uygulayabilecek olgun bir güce erişmiş olması dolayısıyla her zamankinden de korkutucudur. Ne var ki zamanın değiştirdiği sadece Avrupa sınırlarının ötesindeki *kâfirler* değildir. Avrupa'nın içinde, üstelik

Hristiyanlığın anlaşılma ve yaşanma biçimine ilişkin fikir ve eylemleriyle Jeanne de Jussie'nin gözünde büyük bir tehdit arz eden fraksiyonlar mevcuttur. Böyle bir durumda *en kötü*, fiilen bu sıfatı taşımaktan ziyade bir mukayese ölçütü haline gelmiştir. Jeanne de Jussie'nin kaleminden kayda geçen ve muhtemelen Avrupa'da bu dönemde geçerli olan bir algı olarak artık, *Türk'e bile yapılmaması gerekenler* ya da *Türk'ün bile yapmayacağı kötülükler* vardır. Dolayısıyla bunlara maruz kalan ve bunları yapanlar da *en kötünden daha kötü* haline gelmektedir. Bu aşamada Türk'ün devrettiği zirveye yerleştirilen hizbin de bu çalışmada Jean de Jussie'nin temsil ettiği Reform karşıtı muhaliflerini aynı nitelemeyle aynı mevkie yerleştirmesi şaşırtıcı değildir. Nihayetinde Reform yanlıları ve karşıtları bu zıtlıkla var olmamışlar, nesilden nesle aktarılan *öteki* algısının mirasçısı birey ve gruplar iken fikir ve inançları temelinde ayrıışmışlardır. Bu da mevcut *öteki* nitelemelerinin birbirlerine yansıtılmasına zemin hazırlamıştır. İlgi çekici olan bu zeminde yeni bir Türk algısının yeşerecek olmasıdır. Düşman Türk imgesi zamanla yerini muhaliflerdense ittifak edilebilir Türk imgesine, hiç olmazsa bir mukayese nesnesi olarak bırakacaktır.

Kaynaklar

- Bıyık, M. (2005). Katolik tiranlığından Protestan teokrasisine: John Calvin ve Cenevre modeli. *Dini Araştırmalar*, 8 (22):41-62.
- Blanks, D. R. (1999). Western views of Islam in the premodern period: a brief history of past approaches. D. R. Blanks, M. Frassetto (Ed.), *Western views of Islam in Medieval and early modern Europe, perception of other* içinde (11-53. ss.). New York: St. Martin's Press.
- Broomhall, S. (2006). *Women and religion in sixteenth century France*. New York: Palgrave Macmillan.
- Cardini, Franco. (2004). *Avrupa ve İslam*, G. Koca (Çev.). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Fehleison, J. (2021). Bishop in exile, Francis de Sales, annecy, and reformation. J. Balsarak (Ed.). *A companion to the reformation in Geneva* içinde (409-426 ss.) Brill; Leiden: Boston.
- Fichtner, P. S. (2008). *Terror and toleration, the Habsburg Empire confronts Islam, 1526-1850*, Londra: Reaktion Books.
- Francisco, A. S. (2007). *Martin Luther and Islam, a study in sixteenth century polemics and apologetics*, Brill; Leiden: Boston.
- Goodrich, S. (2017). Emperor Charles V and Sultan Süleyman I: a comparative analysis. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of New Mexico, New Mexico.
- Howard, K. C. (2018). From the poor Clares to the care of the poor: space, place, and poverty in sixteenth century Geneva. *Footnotes A Journal of History*, 2: 260-285.
- Isom-Verhaaren, C. (2011). *Allies with the infidel, the Ottoman and French alliance in the sixteenth century*. New York: I.B.Tauris.
- İnalçık, H. (2010). Batı Anadolu'da gazi beylikler ve haçlılar. *Osmanlılar, fütühat, imparatorluk, Avrupa ile ilişkiler* içinde (11-48. ss.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kalın, İ. (2017). Ben, öteki ve ötesi, İslâm-Batı ilişkileri tarihine giriş, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Jeanne de Jussie (2006). *The short chronicle, a poor Clare's account of the reformation of Geneva*, C. F. Klaus (Ed.). Chicago; Londra: The University of Chicago Press.
- Kingdon, R. M. (1974). Jeanne de Jussie, Calvinist germs or the beginning of heresy in Geneva. R. M. Kingdon (Ed.), *Transition and Revolution, Problems and Issues of European Renaissance and Reformation History* içinde (87-95. ss.) Minneapolis; Minnesota: Burgess Publishing Company.
- Kingdon, R.M. (2007). The Calvinist reform in Geneva. R. P. Hsia (Ed.), *The Cambridge history of Christianity, reform and expansion 1500-1660*, C.6 içinde (90-103. ss.). Cambridge; Newyork, Sao Paulo: Cambridge University Press.
- Kumrular, Ö. (2005). Köpekler ve domuzlar savaşında Kanuni'nin Batı siyasetinin bir izdüşümü olarak Türk imajı, vahşet, kibir, görkem. Ö. Kumrular (Ed.). *Dünyada Türk imgesi* içinde (109-127. ss.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Kumrular, Ö. (2016). *Avrupa'da Türk düşmanlığının kökeni Türk korkusu*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Malcolm, N. (2019). *Useful enemies: Islam and the Ottoman Empire in Western political thought, 1450-1750*. Oxford: Oxford University Press.
- McKee, E. A. (2021). 'Where today are the widows who have this honorable office?' Calvin, the diaconate, and women. J. Balsarak (Ed.), *A companion to the reformation in Geneva* içinde (254-273. ss.). Brill; Leiden: Boston.
- Öztürk, Y. (2005). Şark Meselesi'nin sosyo-kültürel zemini. *Siyaset ve Toplum*, 4:55-86.
- St. Clare and her order, a story of seven centuries*. (1912). Londra: Mills & Boon.

Strzelczyk, J. (2018). Women at the cradle of the reformation: some examples of literary involvement. *Instytut Zachodni*, Özel Sayı: 185-217. Erişim adresi: <https://iz.poznan.pl/plik,pobierz,2989,7730f0cde8858d0b378b44f020bd4082/12.%20JERZY%20STRZELCZYK%20%20WOMEN%20AT%20THE%20CRADLE%20OF%20THE%20REFORMATION%20SOME%20EXAMPLES%20OF%20LITERARY%20INVOLVEMENT>.

Vitkus, D. J. (1999). Early modern orientalism: representations of Islam in sixteenth-and seventeenth-century Europe. D. R. Blanks, M. Frassetto (Ed.), *Western views of Islam in Medieval and early modern Europe, perception of other* içinde (207-230. ss.). New York: St. Martin's Press.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
